

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»

Факультет філології

Кафедра української мови

Методичні рекомендації до написання курсової роботи
з методики викладання української мови

Освітня програма: **“Українська мова і література”**
Перший (бакалаврський рівень)
Спеціальність: **014 Середня освіта**
014.01 Українська мова і література
Галузь знань: **01 Освіта / Педагогіка**

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № 1 від “27” серпня 2019 р.

Методичні рекомендації до написання курсової роботи з дисципліни “**Методика викладання української мови**” для студентів за напрямом підготовки (спеціальністю) 014 Середня освіта 014.01 Українська мова і література. Протокол № 1 від “27” серпня 2019 р. – 37 с.

Розробник:

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови
Факультету філології Грещук Валентина Василівна*

Методичні рекомендації затверджені на засіданні кафедри української мови
Протокол від “27” серпня 2019 р. № 1

Завідувач кафедри української мови

_____ В.В. Грещук
(підпис) (прізвище та ініціали)
“ _____ ” _____ 2019 р.

Схвалено методичною радою Факультету філології
Протокол від “30” серпня 2019 р. № 1

Голова _____ А.М. Мартинець
(підпис) (прізвище та ініціали)
“ _____ ” _____ 2019 р.

© Грещук В.В., 2019 рік
© ДВНЗ «Прикарпатський
національний університет імені
Василя Стефаника», 2019 рік

Курсова робота як кваліфікаційне дослідження

В умовах переходу вищої школи на стандарти європейської освіти особливої ваги набуває проблема формування компетентного, творчого викладача. Кредитно-модульна система навчання передбачає оптимізацію освітнього процесу, посилення уваги до самостійної роботи студентів, їх самовизначення, саморозвитку, самовдосконалення, дозволяє індивідуалізувати та диференціювати знання, забезпечити якість підготовки філологів до міжнародних стандартів.

Освітньо-професійна програма «Українська мова і література. Середня освіта. Перший (бакалаврський рівень)» об'єднує однакові за обсягом складові – освітню й науково-дослідницьку. Зміст науково-дослідницької роботи бакалавра визначається індивідуальним планом.

Підготовка бакалавра включає написання і захист курсової роботи.

Основні завдання курсової роботи такі:

- 1) розвивати самостійне наукове мислення студентів-філологів;
- 2) удосконалювати навички опрацювання науково-методичної літератури, її систематизації;
- 3) формувати навички творчого осмислення досліджуваної проблеми, використання досвіду роботи вчителів і власного досвіду педагогічної практики;
- 4) формувати такі дослідницькі вміння:
  - визначати актуальність теми, відповідність її сучасному стану педагогічної галузі та перспективам розвитку, практичним завданням відповідної сфери;
  - з'ясувати предмет і об'єкт дослідження;
  - чітко характеризувати мету дослідження;
  - визначити дослідницькі методи;
  - розробляти систему навчання і здійснювати експериментальну перевірку її;
  - вивчати, аналізувати й узагальнювати досвід вчителів-словесників;
  - описувати й аналізувати проведений експеримент;

- узагальнювати експериментальні результати, обґрунтовувати їх, формулювати висновки й укладати практичні рекомендації;
- удосконалювати навички логічного й аргументованого висловлювання своєї думки;
- розвивати вміння публічно захищати підготовлену роботу (здійснювати наукові повідомлення, відповідати на запитання, обстоювати свою думку тощо).

Наукова робота повинна мати практичне значення, після редагування її можна використовувати як методичний посібник.

Курсова робота – це самостійна науково-дослідницька робота, яка виконує кваліфікаційну функцію, тобто готується з метою публічного захисту. Основне завдання її автора – продемонструвати рівень своєї наукової кваліфікації, вміння самостійно вести науковий пошук і вирішувати конкретні наукові завдання.

Курсова робота з методики викладання української мови у загальноосвітній школі сприяє поглибленому самостійному вивченню певної проблеми, виявляє нахили та наукові зацікавлення, виробляє у бакалаврів вміння працювати з літературою, формує і вдосконалює дослідницькі навички, допомагає закріпити та практично використати знання із певного кола суміжних наук.

Написання курсової роботи з методики викладання української мови у загальноосвітній школі є складним і відповідальним видом навчального заняття, що вимагає від бакалаврів ґрунтовних знань з предмета, умінь критично оцінити використані джерела, вивчати й узагальнювати досвід роботи викладачів, удосконалювати свою педагогічну практику та здійснювати самостійні наукові дослідження.

Виконання курсової роботи з методики викладання української мови у загальноосвітній школі передбачає досягнення одночасно як навчальної, так і дослідницької мети, оскільки автор роботи, з одного боку, повинен продемонструвати повноту засвоєння навчального матеріалу, широту ознайомлення з літературою з певної проблеми, а з іншого – виявити вміння

аналізувати конкретні лінгводидактичні факти, узагальнювати їх і робити обґрунтовані та правильні висновки. Отже, самостійна науково-дослідна робота покликана поглибити знання бакалаврів з лекційного курсу методики викладання української мови у загальноосвітній школі, сформувати такі уміння й навички:

1. *Методологічні*: здійснювати порівняльний аналіз дидактичних систем, їх методологічних засад, знати зміст новітніх педагогічних технологій; критично оцінювати та переосмислювати традиційні підходи, методи, засоби навчання; застосовувати набуті знання на лекційних, практичних, лабораторних заняттях з методики викладання української мови у загальноосвітній школі.

2. *Конструктивно-планувальні*: створювати власні методичні розробки; конструювати оптимальну систему занять; складати плани-конспекти занять та серії практичних занять за темою з урахуванням різних умов навчання і рівня підготовки студентів; визначати цілі та завдання практикумів з правопису тощо з урахуванням етапу навчання; обирати ефективні прийоми досягнення сформульованих цілей з урахуванням вікових особливостей студентів за етапом навчання; визначати типи вправ і послідовність їх виконання згідно з етапами оволодіння мовленнєвими уміннями та навичками, а також з урахуванням труднощів засвоєння навчального матеріалу та рівня підготовленості студентів; використовувати реальні та проектувати навчальні мовленнєві ситуації, а також відповідний їм мовленнєвий матеріал для сприймання і засвоєння мовних одиниць, що вивчаються, їх застосування у мовленнєвій діяльності; проектувати та створювати необхідні наочні посібники для проведення лекційних, практичних занять; складати план і сценарій позакласного заходу.

3. *Організаційні*: організовувати виконання накресленого плану; забезпечувати мовленнєву діяльність студентів на практичних заняттях з української мови; вносити методично виправдані корективи в плани занять з урахуванням умов навчання; навчати студентів найбільш раціональних прийомів самостійної роботи; раціонально поєднувати колективні й індивідуальні форми роботи з урахуванням особливостей кожної з них та етапу навчання; здійснювати різноманітні прийоми активізації студентів; методично

доцільно використовувати традиційні наочні посібники, аудіативні, аудіовізуальні та візуальні технічні засоби навчання; організувати позакласні заходи з української мови відповідно до складеного плану та сценарію.

4. *Діагностичні*: володіти навичками викладача-дослідника, прогнозіста, а саме: вивчати інтереси, здібності студентів; здійснювати діагностику колективу; здійснювати самоаналіз, самооцінку ефективності своїх занять та позааудиторних заходів; уміти об'єктивно оцінювати знання, навички, рівень навченості кожної особистості.

5. *Розвивально-виховні*: реалізовувати загальноосвітній, розвивальний і виховний потенціал мовленнєвого матеріалу заняття або серії занять; формувати та розвивати інтелектуальну й емоційну сферу особистості студента, його пізнавальні інтереси; вирішувати засобами мови та літератури завдання морального, культурного, естетичного, гуманістичного виховання.

6. *Дослідницькі*: вивчати ставлення студентів до навчального курсу та виявляти рівень сформованості їхніх мовленнєвих навичок і вмінь; проводити з урахуванням етапу навчання та спеціальності за якою навчаються студенти, методичний аналіз мовного матеріалу з метою прогнозування можливих труднощів його засвоєння та добору оптимальних шляхів попередження помилок; проводити спостереження та комплексний аналіз відвіданих лекцій, практичних занять з теоретичним обґрунтуванням різних сторін навчальної діяльності; спостерігати, аналізувати й узагальнювати досвід викладачів і студентів, переносити ефективні прийоми та форми роботи в практику своєї педагогічної діяльності; вивчати методичну літературу та теоретично осмислювати навчальний процес у формі виступів на методичних семінарах, а також удосконалювати свою роботу, використовуючи нові форми та прийоми навчання.

Тематика курсових робіт своїм змістом не виходить за межі програми з методики викладання української мови й охоплює всі її основні розділи. Зміст курсової роботи з методики викладання української мови залежить від об'єкта дослідження, тобто від того, яка складова частина мовної освіти студентів стає предметом вивчення. Загальною умовою успішного виконання курсової роботи

на будь-яку тему є глибоке й усвідомлене розуміння сутності досліджуваного питання. Саме тому варто починати роботу із засвоєння програмового матеріалу з обраної теми, який подано в курсі методики викладання української мови у загальноосвітній школі. Це дасть змогу скласти попередній план майбутньої роботи.

До курсової роботи ставляться основні вимоги: актуальність тематики, відповідність її сучасному стану та перспективі розвитку вищої освіти; науковий виклад проблеми у всіх її аспектах – лінгвістичному, психологічному, педагогічному, методичному; опис пропонованої методичної системи тощо; узагальнення результатів, обґрунтування висновків, практичних рекомендацій.

Для написання курсової роботи необхідно чітко уявляти її структуру.

Структура курсової роботи

- титульна сторінка;
- зміст;
- перелік умовних позначень (за необхідності);
- вступ;
- розділи і підрозділи основної частини;
- висновки;
- список опрацьованої літератури;
- додатки (за необхідності).

На особливу увагу заслуговує визначення теоретичного підходу до розв'язання проблеми та розробка методики її дослідження. Усі складові курсової роботи мають бути взаємопов'язаними між собою та розкривати зв'язок методики як науки з практикою вивчення української мови у загальноосвітній школі.

Обсяг курсової роботи має бути в межах 30-40 сторінок комп'ютерного набору без урахування додатків і списку використаних джерел.

Рационально організувати роботу, правильно розподілити свій час, спланувати його, глибоко і своєчасно розробити обрану тему допоможе *алгоритм написання курсової роботи*. Він дисциплінує виконавця, лімітує

термін, відведений на вибір теми та аналіз літератури з теми дослідження, написання, оформлення і захист кваліфікаційного дослідження.

Виконання курсової роботи здійснюється відповідно до графіка, затвердженого кафедрою, деканатом. Кожен бакалавр отримує завдання на курсову роботу.

Процес роботи над дослідженням поділяється на три основні етапи:

1) *підготовчий етап* (вибір теми, з'ясування об'єкта та предмета дослідження, визначення мети і завдань дослідження, бібліографічний пошук і вивчення літератури з проблеми, складання плану роботи, вивчення досвіду роботи);

2) *етап роботи над змістом* (написання вступу й основного тексту, формулювання висновків і рекомендацій, оформлення списку використаних джерел і додатків);

3) *заключний етап* (удосконалення вступу та висновків до курсової роботи, оформлення списку літератури та додатків, редагування тексту, його доопрацювання з урахуванням зауважень наукового керівника, оформлення титульної сторінки, змісту, переліку умовних позначень, символів, скорочень, рецензування роботи, підготовка до захисту, захист роботи). Підготовка дослідження вимагає наполегливості, систематичності в праці упродовж навчального семестру, року.

Підготовчий етап до написання **курс**ової роботи

Цей етап починається з вибору теми дослідження, її осмислення та обґрунтування.

Вибір теми дослідження

Із переліку тем, запропонованих кафедрою, бакалавр вибирає ту, яка найповніше відповідає його навчально-практичним інтересам і схильностям. Перевага надається темі, під час розробки якої бакалавр може виявити максимум власної творчості й ініціативи.

Із цією метою необхідно ознайомитися з тематикою курсових робіт. Під час вибору теми слід з'ясувати її актуальність, наявність спеціальної літератури, методичних матеріалів для аналізу. Вибрана тема має бути

zareєстрована у викладача, який керує курсовими роботами.

Науково-дослідна робота бакалаврів виконується під безпосереднім керівництвом викладача. На вступній консультації бакалавр одержує загальні настанови щодо роботи над темою: визначається обсяг матеріалу, який стане предметом дослідження, з'ясовується актуальність обраної проблеми, мета та поетапні завдання наукового пошуку, окреслюється попередній план і з'ясовується наявність спеціальної літератури.

Орієнтовані теми курсових робіт з методики навчання української мови

Теми

1. Формування національно-мовної особистості на уроках рідної мови в основній школі.
2. Шляхи оптимальної організації сучасного уроку української мови в основній школі.
3. Шляхи інтегральної організації сучасного уроку української мови в основній школі.
4. Проблемне навчання на уроках рідної мови як засіб розвитку пізнавальної самостійності старшокласників.
5. Особистісно-зорієнтоване навчання рідної мови як засіб створення умов для самовизначення та самореалізації школярів.
6. Когнітивний підхід до навчання української мови як шлях до удосконалення комунікативної компетенції учнів.
7. Інтерактивні методи навчання як засіб розвитку в старшокласників комунікативних і мовних умінь.
8. Система творчих вправ як засіб розвитку в учнів мотивації до вивчення рідної мови.
9. Метод бесіди на уроках рідної мови в основній школі та шляхи його вдосконалення.
10. Умови ефективності різних видів лінгвістичного аналізу на уроках української мови.
11. Роль наочності у вивченні явищ української мови.

12. Сучасні комп'ютерні технології на уроках української мови.

13. Повторення як результат пізнавальної діяльності старшокласників на уроці української мови.

14. Застосування самостійної роботи на різних етапах вивчення української мови.

З'ясування об'єкта, предмета та мети дослідження

Під час з'ясування об'єкта, предмета та мети дослідження необхідно зважати на те, що між ними та темою курсової роботи є системні логічні зв'язки.

Об'єктом дослідження є вся сукупність відношень різних аспектів теорії і практики науки, яка слугує джерелом необхідної для дослідника інформації.

Предмет дослідження – це тільки ті суттєві зв'язки та відношення, які підлягають безпосередньому вивченню в цій роботі, є головними, визначальними для конкретного дослідження. Таким чином, предмет дослідження є вужчим, ніж об'єкт.

Визначаючи об'єкт, необхідно знайти відповідь на запитання: *що розглядається?* Разом з тим предмет визначає аспект розгляду, дає уявлення про зміст розгляду об'єкта дослідження, про те, які нові відношення, властивості, аспекти і функції об'єкта розкриваються. Іншими словами, об'єктом виступає те, що досліджується. А предметом – те, що в цьому об'єкті вимагає наукового пояснення.

Об'єктом дослідження з методики викладання української мови можуть бути: процес формування в студентів понять про мовні одиниці, мовленнєвий розвиток студентів-фізиків, навчально-виховний процес, у якому функціонують ті факти, що є предметом дослідження.

Предметом дослідження курсових робіт з методики викладання української мови у загальноосвітній школі можуть бути: методика опрацювання певних мовних явищ, методика збагачення мовлення студентів певної спеціальності, творчі вправи як засіб розвитку мотивації до вивчення української мови студентами-філологами тощо.

Мета дослідження пов'язана з об'єктом і предметом дослідження, а

також з його кінцевим результатом і шляхом досягнення. Кінцевий результат дослідження передбачає розв'язання бакалаврами проблеми, яка відображає суперечність між типовим станом об'єкта дослідження в реальній практиці та вимогами суспільства до його більш ефективного функціонування. Кінцевий результат відображає очікуваний від виконання позитивний ефект, який формулюється двоступенево: перша частина – у вигляді суспільної корисності; друга – у вигляді користі для студента або групи студентів з урахуванням їх спеціальності, вікових або індивідуальних особливостей.

Мета дослідження є визначенням авторської стратегії в одержанні нових знань про об'єкт і предмет дослідження. Мета дослідження може бути пов'язана зокрема:

- з обґрунтуванням нової системи засобів, спрямованих на розв'язання певного наукового завдання;
- з обґрунтуванням методичного підходу та перевіркою його ефективності на практиці;
- з обґрунтуванням можливості виявлення нових ознак як загального, так і часткового плану у внутрішній організації серії конкретних фактів, що аналізуються;
- із розробкою комплексу певних передумов, необхідних для розв'язання наукових завдань.

Визначення завдань дослідження

Завдання дослідження, конкретизуючи загальну його мету, чітко позначають етапи наукового пошуку у досягненні мети. Передусім формулюються завдання, пов'язані із виявленням найсуттєвіших ознак і внутрішньої структури об'єкта дослідження. Виділяються завдання, зорієнтовані на:

- вирішення певних теоретичних питань, загальної програми дослідження (виявлення сутності окремих понять, явищ, процесів; визначення параметрів і рівнів функціонування, критеріїв ефективності, принципів інтерпретації тощо);
- характеристику нового розв'язання певної наукової проблеми;

- обґрунтування, виявлення системи конкретних засобів, необхідних для розв'язання наукової проблеми та організації їх експериментальної перевірки;
- розробка рекомендацій щодо практичного використання результатів дослідження.

Весь комплекс завдань – це алгоритм конкретної програми дослідження, зумовлений логікою етапів певного наукового пошуку.

Вибір методів дослідження

Методи дослідження в педагогіці – це прийоми, процедури й операції емпіричного та теоретичного пізнання і вивчення явищ педагогічної дійсності. У найбільш загальному розумінні метод – це шлях, спосіб досягнення поставленої мети та завдань дослідження. Він відповідає на запитання: *як пізнавати?*

Виходячи з того, що кожне наукове дослідження може відбуватися на двох рівнях: *емпіричному* (коли здійснюється процес накопичення фактів) і *теоретичному* (на якому здійснюється узагальнення знань), то відповідно до цих рівнів, загальні методи пізнання умовно діляться на три групи:

Методи емпіричного дослідження: спостереження, порівняння, вимірювання, експеримент.

Методи теоретичного дослідження: ідеалізація (мислительний акт, пов'язаний з утворенням понять про об'єкти), формалізація (пізнання об'єктів шляхом відображення їхньої структури у знаковій формі за допомогою штучної мови), логічні й історичні (дозволяють відтворити досліджуваний об'єкт у всій його об'єктивній конкретності, уявити та зрозуміти його в розвитку) методи.

Методи, що можуть бути застосовані на емпіричному та теоретичному рівнях: абстрагування, аналіз, синтез, індукція, дедукція, моделювання.

Для розв'язання поставлених завдань курсової роботи з методики викладання української мови може використовуватися комплекс таких *методів дослідження:*

- *емпіричні:* бесіди з викладачами й студентами; тестування викладачів й студентів з метою діагностування рівня сформованості певних умінь і навичок; педагогічні спостереження й аналіз занять української мови; аналіз творчих

робіт, усних і письмових відповідей студентів; моделювання занять за визначеним навчальним розділом з метою посилення їх окремо взятого аспекту дослідження; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний);

- *теоретичні*: вивчення та аналіз мовознавчої, психолого-педагогічної й навчально-методичної літератури з проблеми дослідження; ретроспективний та прогностичний аналіз навчальних програм, підручників і навчальних посібників з української мови; теоретичне узагальнення педагогічного досвіду з означуваної проблеми; розробка змісту та системи роботи над збагаченням словникового запасу студентів певної спеціальності; статистична обробка й порівняльна характеристика результатів традиційного та дослідного навчання.

Опрацювання наукових джерел

Укладання попереднього бібліографічного списку

Під час укладання бібліографічного списку необхідно звертати увагу на різноманітні публікації: монографії, дисертації, автореферати дисертацій періодичні видання (газети, журнали), збірники наукових праць. Варто з'ясувати коло методистів, які вивчали питання, пов'язані з обраною темою дослідження.

Для пошуку літератури використовуються каталоги бібліотек (систематичні, предметні, алфавітні), реферативні журнали тощо. Знайомитися з літературою варто починати з найновіших публікацій (зворотно-хронологічний підхід): зміст видань останніх років охоплює матеріали попередніх методичних розробок.

Вивчення літератури варто починати з праць, де проблема відображається в цілому, а потім перейти до вузких досліджень.

Починати ознайомлення з посібниками, монографіями тощо треба з титульного аркуша, з'ясувавши, де, ким, коли вони були видані. Необхідно переглянути зміст, який розкриває структуру видання, наповнення його розділів, вернутися до передмови, де розкрито його призначення, завдання, поставлені автором.

Читаючи видання, треба уважно стежити за ходом авторської думки,

вміти відрізняти головні положення від доказів й ілюстративного матеріалу. З'ясувавши ідею та аргументи, якими автор її доводить, варто виписати всі необхідні цитати, факти, умови, аргументи, якими оперує автор, доводячи основну ідею статті.

Реферування прочитаної літератури

Працюючи з книгою або статтею, важливо переконатися у доцільності її використання. Як правило, зробити це допоможе анотація або передмова, вміщена в цьому джерелі.

Читання має супроводжуватися записом прочитаного, а виписки можна використовувати як цитати для обґрунтування тієї чи іншої думки виконавця. Слід пам'ятати, що цитування без посилань на автора є плагіатом і карається законом як порушення авторських прав.

Після конспектування матеріалу необхідно перечитати його знову, щоб склалося цілісне уявлення про предмет вивчення. Усі зібрані матеріали мають бути критично проаналізовані, а не просто перелічені автори та їх погляд. Критерії такого аналізу запропоновані С. Ніколаєвою:

- основна ідея автора публікації, його наукова позиція;
- відмінність цього погляду від інших; сутність полеміки автора з іншими методистами;
- фундаментальні положення теорії;
- невисвітлені питання;
- перспективні напрями подальших досліджень;
- положення, які викликають сумнів.

Отже, накопиченню матеріалів у процесі критичного аналізу допомагають: складання картотеки (бібліографічної, реферативної), конспектування (детальний виклад змісту інформації); витяги (скорочення або повний виклад змісту окремих фрагментів з літератури); анотування (характеристика публікації з точки зору її змісту, спрямування, форми тощо); словник термінів; папки з інформацією з окремих питань (окремі аркуші з описом певних публікацій).

Зміст курсової роботи

Успішне виконання курсової роботи залежить значною мірою від техніки письмового викладу бакалавром результатів власного дослідження. Тому перед безпосереднім написанням роботи автор повинен глибоко продумати план, композицію викладу матеріалу, а також ознайомитися із вимогами щодо змісту та технічного оформлення курсових робіт з методики викладання української мови у загальноосвітній школі. Цей вид роботи доцільно спочатку готувати в попередньому (чорновому) варіанті. До остаточного тексту курсової роботи вносяться всі зміни, запропоновані науковим керівником.

Готуючись до викладення тексту курсової роботи, доцільно ще раз уважно прочитати її назву, що містить проблему, яка розкривається. Проаналізований і систематизований матеріал викладається відповідно до змісту у вигляді окремих розділів і підрозділів (параграфів). Кожний розділ висвітлює самостійне питання, а підрозділ (параграф) – окрему частину цього питання.

Основна частина (*назва першого розділу; назва другого розділу*) курсової роботи складається із розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів. Кожний розділ починають із нової сторінки.

Основному тексту кожного розділу може передувати передмова з коротким описом обраного напрямку та обґрунтуванням застосованих методів досліджень. У кінці кожного розділу формулюють короткі висновки, що дає змогу вивільнити загальні висновки від зайвих подробиць. Основна частина поділяється на теоретичні та практичні розділи.

Теоретичний розділ (перший розділ) включає аналіз опрацьованої наукової літератури відповідно до завдань дослідження, а також певні авторські висновки з вивченням перспектив подальших дослідних пошуків. Бакалавр шляхом огляду літератури окреслює основні етапи становлення й висвітлення проблеми, визначає своє місце у її розв'язанні, виявляючи ті питання, які залишилися нез'ясованими.

Практичні розділи (може бути один практичний розділ) із вичерпною повнотою викладають результати власних досліджень автора із виділенням того

нового, що він вносить у розробку проблеми. Розробляється система вправ, методів і прийомів роботи або система занять, що забезпечують ефективність вивчення теми. У таблиці подаються наслідки перевіркої роботи, проведеної бакалавром під час педагогічної практики в експериментальній групі. Для порівняння результатів перевірку роботу проводять також в іншій групі, яка не працювала за системою бакалавра-практиканта (цю групу студентів називають контрольною). Наслідки роботи також оформляють у таблиці. Порівняння цифрових даних результатів перевіркої роботи в експериментальній і контрольній групах свідчатиме про ступінь ефективності апробованої бакалавром методики вивчення певної теми.

Тема має бути розкрита без пропуску логічних ланок, тому, починаючи працювати над розділом, треба відзначити його головну ідею, а також тези кожного підрозділу. Тези необхідно підтверджувати фактами, думками різних авторів, результатами анкетування та експерименту, аналізом конкретного практичного досвіду. Необхідно уникати безсистемного викладу фактів без достатнього їх осмислення та узагальнення.

Думки мають бути пов'язані логічно, увесь текст підпорядкований одній головній ідеї. Один висновок не повинен суперечити іншому, а має підкріплювати його. Якщо висновки не будуть пов'язані між собою, текст втратить свою єдність. Кожний доказ має впливати з попереднього.

Щодо кожного розділу роботи необхідно зробити *висновки*, на основі яких формулюють висновки до всієї роботи в цілому.

Достовірність висновків загалом підтверджується вивченням практичного досвіду роботи конкретних навчальних закладів, в яких проводиться дослідження. Оперативно та в повному обсязі зібрати практичний матеріал, узагальнити його та систематизувати допоможе оволодіння основними методами дослідження: спостереженням, експериментом, бесідою, анкетуванням, інтерв'ю, математичними методами обробки кількісних даних, методом порівняльного аналізу тощо. Найкращих результатів можна досягти за комплексного використання цих методів, проте слід мати на увазі, що залежно від особливостей теми дослідження, специфіки предмета та конкретних умов

окремі методи можуть набути вагомого значення.

Накопичуючи та систематизуючи факти, треба вміти визначити їх достовірність і типовість, найсуттєвіші ознаки для наукової характеристики, аналізу, порівняння. Порівняльний аналіз допомагає виділити головне, типове в питаннях, що розглядаються, простежити зміни, що сталися в роботі культурологічних, інформаційних установ протягом останніх років, виявити закономірності, проаналізувати причини труднощів у їх функціонуванні, визначити тенденції та перспективи подальшого розвитку.

Таким чином, широке використання відомих у науці методів накопичення, вивчення, систематизації фактів та практичного досвіду в цілому дасть змогу виконати основне завдання курсового дослідження: поєднати різні роз'єднані знання у цілісну систему, вивести певні закономірності, визначити подальші тенденції розвитку теорії та практики відповідної сфери діяльності.

Заключний етап у підготовці **курс**ової роботи

На цьому етапі передбачається остаточне удосконалення бакалавром *вступу та висновків до курсової роботи, оформлення списку літератури та додатків, редагування тексту*, його доопрацювання з урахуванням зауважень наукового керівника, *оформлення титульної сторінки, змісту, переліку умовних позначень, символів, скорочень і термінів*.

Вступ доцільно писати після того, як написана основна частина курсової роботи. У вступі характеризується *стан досліджуваної проблеми* (на основі критичного аналізу психолого-педагогічної, лінгвістичної та методичної літератури, вивчення практики її розв'язання), обґрунтовується *актуальність теми*, що вивчається, її *практична значущість*; пропонується *огляд літератури з теми дослідження*; визначаються *об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження*; розглядаються *методи*, за допомогою яких воно проводилося; розкривається *структура роботи*. Якщо бакалавр вирішив не торкатися деяких аспектів теми, він повинен зазначити про це у вступі.

Охарактеризувавши стан досліджуваної проблеми (на основі критичного аналізу психолого-педагогічної, лінгвістичної та методичної літератури,

вивчення практики її розв'язання), визначають актуальність теми курсової роботи з методики викладання української мови у загальноосвітній школі.

Актуальність дослідження конкретної наукової проблеми зумовлюється соціальним замовленням (що відображено у відповідних державних документах), практичними завданнями певної галузі науки, необхідністю розширення сучасних уявлень про певні процеси чи явища, недостатнім рівнем розробки окремих аспектів наукової проблеми.

Обов'язковою частиною вступу є огляд літератури з теми дослідження, в який включають найбільш цінні, актуальні роботи (10-15 джерел). Огляд має бути систематизований аналізом теоретичної, методичної й практичної новизни, значущості, переваг та недоліків розглядуваних робіт, які доцільно згрупувати таким чином: роботи, що висвітлюють історію розвитку проблеми; теоретичні роботи, які повністю присвячені темі; роботи, що розкривають тему частково.

В огляді не слід наводити повний бібліографічний опис публікацій, що аналізуються, достатньо назвати автора й назву, а поруч у дужках проставити порядковий номер бібліографічного запису цієї роботи в списку літератури. Закінчити огляд треба коротким висновком про рівень з'ясування в літературі основних аспектів теми.

Логічним завершенням курсової роботи є *висновки*. Головна їх мета – підсумки проведеної роботи. Висновки подаються у вигляді окремих лаконічних положень, методичних рекомендацій. Дуже важливо, щоб вони відповідали поставленим завданням. У висновках необхідно зазначити не тільки те позитивне, що вдалося виявити в результаті вивчення теми, а й недоліки та проблеми практичного функціонування культурологічних і документальних систем, а також конкретні рекомендації щодо їх усунення. Основна вимога до заключної частини – не повторювати змісту вступу, основної частини роботи і висновків, зроблених у розділах.

Список опрацьованої літератури складається на основі робочої картотеки та відображає обсяг використаних джерел і ступінь вивченості досліджуваної теми. Список використаної літератури становить зведений перелік тих джерел,

які послужили методологічною, спеціальною теоретичною і науково-методичною опорою під час виконання курсової роботи. До списку літератури включаються лише ті праці, які згадувалися або використовувалися у роботі. Цей список літератури свідчить про обсяг опрацьованих автором курсової роботи наукових джерел, рівень вивчення ним досліджуваної проблеми та навички роботи із лінгводидактичною літературою. На наукові джерела, що подані в бібліографії, повинні бути посилання в тексті курсової роботи. Усі наукові праці подаються в алфавітному порядку та мають бути оформлені з урахуванням усіх сучасних вимог до бібліографічного опису. У списку наукової літератури мають переважати нові видання.

Завершуючи написання курсової роботи, необхідно систематизувати ілюстративний матеріал. Ілюстрації можна подавати у тексті або оформляти у вигляді *додатків*. За необхідності до додатків доцільно включати допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприймання роботи:

- експериментальні матеріали;
- таблиці допоміжних цифрових даних;
- ілюстрації допоміжного характеру;
- картки;
- списки слів чи конструкцій, що вивчаються в роботі;
- методичні розробки;
- тести, алгоритми;
- методичні рекомендації тощо.

Усі додатки оформлюють як продовження курсової роботи на наступних її сторінках або у вигляді окремої частини, розміщуючи їх у порядку появи посилань у тексті роботи. Кожний додаток повинен починатися з нової сторінки і мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «Додаток ....» і цифра, що позначає додаток.

Титульна сторінка курсової роботи містить назву міністерства, найменування вищого навчального закладу та кафедри, де виконувалася робота,

повну назву теми курсової роботи, прізвище, ім'я та по батькові бакалавра із зазначенням інституту (факультету), на якому він навчається та спеціальності, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали наукового керівника, місто та рік виконання роботи (взірець оформлення титульного аркуша курсової роботи див. за посиланням <https://kum.pnu.edu.ua/%d0%bc%d0%b0%d0%b3%d1%96%d1%81%d1%82%d1%80%d0%b0%d1%82%d1%83%d1%80%d0%b0/>).

Зміст курсової роботи подають на початку роботи. У ньому зазначаються назви та номери початкових сторінок усіх розділів, підрозділів і пунктів (якщо вони мають заголовки), зокрема вступу, висновків до розділів, загальних висновків, додатків, списку використаної літератури тощо.

У змісті й основному тексті назви розділів друкуються великими літерами симетрично до тексту. Назви підрозділів (параграфів) друкуються з абзацу маленькими літерами. Назві параграфа передуює його номер, який складається з номера розділу та порядкового номера підрозділу. Після кожної цифри має стояти крапка (1.2.).

Нумерація розділів, підрозділів (параграфів) – арабська (1, 2, ...). Номери розділів можуть вказуватися окремим рядком над відповідним заголовком (РОЗДІЛ 1), після номера крапка не ставиться. Якщо назва розділу пишеться в одному рядку із номером цього розділу, тоді після номера ставиться крапка (РОЗДІЛ 1.).

Такі частини роботи, як вступ, висновки, список використаних джерел не нумеруються. У кінці назв структурних частин крапки не ставляться.

Якщо у роботі вжито специфічну термінологію, а також використано маловідомі скорочення, нові символи, позначення і таке інше, то такий *перелік умовних позначень, символів, скорочень і термінів* може бути поданий окремим списком, який розміщують перед вступом.

Перелік треба подавати двома колонками, у яких зліва за абеткою наводять скорочення, справа – їх детальну розшифровку.

Якщо ж спеціальні терміни, скорочення, символи тощо. Повторюються менше трьох разів, перелік не складають, а їх розшифровку наводять у тексті при першому згадуванні.

Правила технічного оформлення **курсової** роботи

Загальні вимоги

Курсову роботу друкують машинописним способом, за допомогою комп'ютера на одній стороні аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм) через 1,5 міжрядкових інтервали. Розмір шрифту 14мм Times New Roman. Абзацний відступ має бути однаковим по всьому тексту в межах 12-20 мм.

Текст роботи необхідно друкувати, залишаючи поля таких розмірів: ліве – 30 мм, праве – 10 мм, верхнє та нижнє – по 20 мм.

Обсяг роботи повинен становити: 30-40 машинописних сторінок. Усі сторінки мають бути зброшуровані й переплетені або ж прошнуровані та вкладені у папку.

Текст основної частини поділяють на розділи, підрозділи, пункти, підпункти.

Нумерація

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів, малюнків, таблиць тощо подають арабськими цифрами без знака №.

Першою сторінкою роботи є титульна, яка включається до загальної нумерації сторінок курсової роботи. На титульній сторінці номер не ставлять, на наступних сторінках номер проставляють вгорі сторінки, у правому верхньому куті.

Ілюстрації

Кожна ілюстрація, яка подається безпосередньо у роботі чи додатках до неї, повинна мати точну та коротку назву, що вказується після номера ілюстрації. В окремих випадках ілюстрації доповнюють необхідними поясненнями.

Таблиці

Цифровий матеріал зазвичай має оформлятися у вигляді таблиць. Кожна

таблиця повинна мати назву, яку розміщують над таблицею і друкують чи записують симетрично до тексту. Назву і слово «Таблиця» починають із великої літери.

Заголовки граф повинні починатися також із великої літери, підзаголовки – із маленької, якщо вони складають одне речення із заголовком, і з великих, якщо є самостійними.

Запис цифр у таблицях виконується за такими правилами:

- кожній із граф класи чисел повинні знаходитися один під іншим;
- частини цілого повинні виражатися десятковими дробами;
- в одній і тій самій графі усі числові величини повинні мати однакову кількість десяткових знаків (на місці відсутніх значущих цифр ставляться нулі, наприклад: «5,38», «4,80»);
- якщо цифрові або інші дані у якому-небудь рядку таблиці не подаються, то в ньому ставлять (-).

Таблицю розміщують після першого згадування про неї в тексті.

Посилання

Під час написання курсової роботи бакалавр має посилатися на наукові джерела, ідеї, висновки на яких ґрунтується дослідження, або на матеріали, окремі результати, які наводяться у роботі. Якщо використовують відомості з монографій, оглядових статей тощо з великою кількістю сторінок, тоді в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок того видання, до якого зверталися. У тексті роботи посилання потрібно зазначити порядковим номером за переліком у списку опрацьованої літератури. Цей номер, а також через кому номер сторінки (-ок), на якій (-их) має знаходитися цитований матеріал, подається у квадратних дужках, наприклад, [14, с.48] або [14, с.48-57]. Якщо якась робота описується повністю, то у дужках зазначається тільки її порядковий номер, наприклад, « ... у працях... »[1].

Такий спосіб посилання дозволяє значно зекономити обсяг тексту роботи, оскільки не виникає необхідність виносок на сторінках. При цьому оформлення посилання на певне видання має відповідати його бібліографічному опису за списком опрацьованої літератури.

Список опрацьованої літератури

До списку включаються вся опрацьована автором курсової роботи література незалежно від того, де вона надрукована: в окремому виданні, у збірнику, журналі, газеті тощо, а також без уваги на те, є чи нема у тексті роботи посилання на праці, що були використані автором під час роботи над темою.

Літературу необхідно розміщувати у списку в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків. Якщо наводяться кілька праць одного автора, то їх треба подавати за хронологією. У списку використовується загальна нумерація використаної літератури, а не нумерація за розділами. Відомості про праці, які включені до списку, необхідно подавати згідно з вимогами державного стандарту з обов'язковим наведенням назв (вимоги до оформлення списку літератури див. за посиланням <https://kum.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/45/2018/11/dstu-8302-2015.pdf>).

Додатки

Додатки оформляють як продовження роботи на наступних її сторінках, розміщуючи їх у порядку посилань у тексті. Кожен додаток повинен починатися із нової сторінки, обов'язково мати заголовок, розміщений симетрично до тексту і надрукований чи написаний угорі малими літерами із першої великої букви. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої розміщують слово «Додаток А» і його порядковий номер. Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, наприклад: додаток А, додаток Б.

Відгук і рецензія на наукову роботу

На курсову роботу науковий керівник подає відгук. У заголовку відгуку вказується основна вихідна інформація: зазначається курс навчання бакалавра, назва факультету і навчального закладу, прізвище, ім'я та по батькові виконавця роботи, назва роботи.

У цьому документі повинні знайти відображення такі елементи: зв'язок теми з актуальними проблемами сьогодення науки, теоретичне та практичне

значення розробки теми, композиційна структура наукової роботи, творче використання наукової і методичної літератури з проблеми, якісна і кількісна характеристика зібраного матеріалу, ступінь самостійності бакалавра у виконанні роботи, характеристика висновків й узагальнень, повнота списку використаної літератури і культура цитування, стан грамотності та якість оформлення, позитивні моменти та недоліки роботи.

Керівник оцінює вміння студента логічно мислити, організовувати свою роботу, працювати з науковою літературою, проводити теоретичні й експериментальні дослідження, робити висновки з отриманих результатів. Поряд з зазначенням позитивного в роботі керівник зазначає і недоліки. Відгук завершується тим, що керівник визначає відповідність роботи всім вимогам, які є обов'язковими для цього рівня наукових досліджень і оцінює роботу за загальноприйнятою системою оцінювання. У кінці відгуку ставиться підпис наукового керівника.

Відгук пише керівник роботи, а рецензію – кваліфікований спеціаліст наукової чи навчальної установи. Науковий керівник має подати оцінку актуальності, основні відомості стосовно повноти та завершеності роботи, напрямки впровадження одержаних результатів, оцінює вміння бакалавра мислити, працювати з науковою літературою, відзначає відповідність роботи всім вимогам, що пропонуються для цього виду робіт.

Рецензент зазначає тему наукової роботи, хто її автор, вказує, у якому закладі освіти вона виконувалася, визначає її актуальність, повноту та ґрунтовність викладу, науковий рівень проведеного дослідження, аргументованість висновків і пропозицій, можливість їх практичного впровадження, подає оцінку стилю викладу і грамотності тексту. Рецензент також звертає увагу на відповідність отриманих результатів меті та завданням курсової роботи, визначає її позитивні та негативні сторони. Вказуючи на помилки та недоліки, фахівець повинен висловити власну позицію з цих питань.

Курсова роботи оцінюються за загальноприйнятою системою оцінювання. Рецензент підписує рецензію, скріплює печаткою установи, де він

працює.

Бакалавр має бути ознайомлений із змістом рецензії не пізніше, як за день до захисту курсової роботи. Внесення змін до тексту після одержання рецензії не допускається .

Після ознайомлення з курсовою роботою, відгуком наукового керівника і рецензією декан приймає рішення про допуск бакалавра до захисту наукової роботи і передає роботу до кваліфікаційної комісії.

Захист **курс**ової роботи з методики викладання української мови у вищому навчальному закладі

Курсові роботи, які за висновком наукового керівника заслуговують позитивної оцінки, рекомендуються до захисту. Захист курсової роботи відбувається у встановлений кафедрою термін у присутності комісії (провідних викладачів кафедри) і бакалаврів.

Під час захисту бакалавр має назвати тему та мету дослідження, обґрунтувати її актуальність, повідомити структуру роботи та стисло викласти її зміст. Особливу увагу необхідно звернути на практичну частину роботи, власне на результати виконання дослідного завдання та методичні розробки. Виступ завершається формулюванням висновків, рекомендацій.

Готуючи свій виступ, варто звернути увагу на наступне:

- дотримання регламенту під час виступу (10 хвилин);
- стислий виклад положень і думок;
- логічний перехід від однієї частини до іншої;
- літературне мовлення, виразність, стилістична вправність;
- використання необхідної наочності, технічних засобів навчання.

У процесі захисту виступаючий має відповідати на запитання та зауваження присутніх.

За результатами захисту курсової роботи виставляється оцінка, яка заноситься до екзаменаційної відомості та залікової книжки.

Об'єктом оцінювання є структурні компоненти науково-дослідної діяльності, зокрема:

- *змістовий компонент*: знання про об'єкт дослідження (уявлення, поняття, явище, засоби його перетворення, вимоги до результату; складники та послідовність виконання завдання як одиниці навчальної діяльності тощо);

- *операційно-організаційний компонент* – дії способи дій, діяльність: предметні (відповідно до програми); розумові (аналізувати, порівнювати, абстрагувати, класифікувати, узагальнювати тощо); загальнонавчальні (планувати, організовувати, контролювати процес і результати виконання завдання, діяльності в цілому; вміння користуватися різними джерелами інформації). Підлягають аналізу й такі характеристики, як правильність і самостійність виконання в умовах новизни (за зразком, аналогічні, відносно нові); отримання допомоги: практичної (спільне виконання, надання зразка, добір методичної літератури тощо); вербальної (повторний інструктаж, пояснення, підказка, неодноразові вказівки, зауваження тощо); загальної (стимулювання, підтримка, схвалення, активізація уваги); усвідомленість способу виконання – розуміння і словесне оформлення: відтворення (переказ, бездумне списування), пояснення, застосування в умовах новизни;

- *емоційно-мотиваційний компонент* – ставлення до навчання. Аналізуються такі характеристики: характер і сила (байдуже, недостатньо виразне й позитивне, зацікавлене, виразне й позитивне); дієвість (від споглядального (пасивного) до дієвого); сталість (від епізодичного до сталого).

Критерії оцінювання курсових робіт

Оцінка «**A/ відмінно/ 90-100**» виставляється у разі: відповідності змісту роботи темі дослідження; правильного оформлення наукового апарату дослідження; глибокого аналізу наукової літератури та авторських висновків; якісно підготовлених практичних розробок; успішного виконання завдань дослідження; дотримання всіх вимог щодо технічного й естетичного оформлення роботи та орфографічного стандарту; вдалої презентації роботи під час захисту.

Оцінка «**B/ дуже добре/ 80-89**», «**C/ добре/ 70-79**» виставляється при наявності незначних недоліків у виконанні теоретичних і практичних завдань

роботи та її оформленні.

Оцінка «**Д/ задовільно/ 60-69**», «**Е/ задовільно/ 50-59**» виставляється при наявності суттєвих недоліків у виконанні практичної і теоретичної частин роботи та в її оформленні.

Оцінка «**FX/ незадовільно, з правом повторного складання/ 25-49**» виставляється у разі незадовільного виконання курсової роботи.

КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ МЕТОДИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Актуальність дослідження конкретної наукової проблеми зумовлюється соціальним замовленням (що відображено у відповідних державних документах), практичними завданнями певної галузі науки, необхідністю розширення сучасних уявлень про певні процеси чи явища, недостатнім рівнем розробки окремих аспектів наукової проблеми.

Гіпотеза – науково обґрунтоване припущення чи факт, які перебувають поза межами безпосереднього спостереження, або закономірний зв'язок явищ, коли його ще не можна встановити за допомогою наукового доведення.

Завдання дослідження, конкретизуючи загальну його мету, чітко позначають етапи наукового пошуку у досягненні цієї мети. Передусім формулюються завдання, пов'язані з виявленням найсуттєвіших ознак і внутрішньої структури об'єкта дослідження. Виділяються також завдання, зорієнтовані, зокрема, на:

- вирішення певних теоретичних питань, загальної програми дослідження (виявлення сутності окремих понять, явищ, процесів; визначення параметрів і рівнів функціонування, критеріїв ефективності, принципів інтерпретації тощо);

- характеристику нових рішень наукової проблеми;

- обґрунтування, виявлення системи конкретних засобів, необхідних для розв'язання наукової проблеми та організації їх експериментальної перевірки;

- розробку рекомендацій щодо практичного використання результатів дослідження. Весь комплекс завдань - це алгоритм конкретної програми дослідження, зумовлений логікою етапів наукового пошуку.

Експеримент педагогічний – науково поставлений дослід у галузі навчальної чи виховної роботи, спостереження досліджуваного педагогічного явища в спеціально створених і контрольованих дослідником умовах.

Мета дослідження є визначенням авторської стратегії в одержанні

нових знань про об'єкт і предмет дослідження. Мета дослідження може бути пов'язана зокрема:

- з обґрунтуванням нової системи засобів, спрямованих на розв'язання певного наукового завдання;
- з обґрунтуванням можливості виявлення нових ознак як загального, так і часткового плану у внутрішній організації серії конкретних фактів, що аналізуються;
- із розробкою комплексу певних передумов, необхідних для розв'язання наукових завдань.

Методика дослідження – це комплекс конкретних методів, зорієнтованих на отримання нового наукового знання, його окремих етапів і на визначення параметрів методичного забезпечення дослідження, його теоретичних і практичних завдань.

Метод дослідження – прийоми, процедури та операції емпіричного і теоретичного пізнання й вивчення явищ педагогічної дійсності.

Мотивація – система мотивів, або стимулів, що спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки. Мотивами можуть бути потреби, інтереси, захоплення, емоції, установки, ідеали та ін. В одних випадках виникає інтерес до отримання високої оцінки, в інших - інтерес до змісту навчання. Значення мотивів для поведінки, діяльності, формування особистості учнів надзвичайно велике. Одне із завдань учителя полягає у вихованні правильної мотивації школярів. Особливим видом мотивації є навчальна, що характеризується складною структурою. Однією з форм цієї структури є структура внутрішньої (орієнтованої на процес і результат) і зовнішньої мотивації.

Наукова проблема – це внутрішньо структурований комплекс взаємопов'язаних питань, зорієнтованих на визначення й інтерпретацію параметрів серії певних явищ матеріального чи духовного світу, їх наукову кодифікацію у системі чітко окреслених поняттєвих координат.

Проблема дослідження завжди пов'язана з вивченням специфіки внутрішньої організації об'єкта і предмета дослідження, з виявленням їх

системних зв'язків, актуальною розробкою їх основних і другорядних ознак. У конкретній дослідній роботі наукова проблема практично обмежується комплексом теоретичних питань, пов'язаних передусім з метою дослідження; іншими словами, основна мета дослідження полягає у розв'язанні певної наукової проблеми.

Об'єкт дослідження – це внутрішньо структурована певна сукупність споріднених елементів як частини матеріального чи духовного світу, яка є предметом теоретичного чи практичного дослідження. Об'єкт дослідження становить цілісний комплекс елементів об'єктивної реальності чи знань про неї, на який спрямовано науковий пошук.

Предмет дослідження – це окремі сторони, властивості й відношення об'єкта, той аспект проблеми, що розглядається відповідно до певної мети як у теоретичному, так і в експериментальному планах. В об'єкті дослідження визначається загальна сфера наукового пошуку, у предметі дослідження чітко позначається явище, етап чи процес, які мають розглядатися у курсовій роботі. Визначення предмета дослідження слід розуміти як конкретизацію параметрів певного "ракурсу" наукового пошуку основних компонентів об'єкта дослідження.

Тема дослідження конкретизує напрям дослідної роботи у вивченні процесів чи явищ, обраних для дослідження певного аспекту проблеми. Орієнтовна тематика всіх видів наукових робіт (від реферату до курсової роботи) розробляється і затверджується профілюючими кафедрами. Назва теми роботи повинна бути конкретною, узгоджуватися з об'єктом і предметом дослідження.

Список рекомендованої літератури

1. Артемчук Г. І., Курило В. М., Кочерган М. П. Методика організації науково-дослідної роботи. Київ, 2000. 271 с.
2. Босак С. Особистісно-орієнтоване навчання у практиці. *Українська мова і література в школі*. 2003. №8. С. 37–41.

3. Будій Н. Психолого-педагогічна підтримка креативності учнів на уроках української мови у ході виконання творчих завдань. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2014. № 1. С. 46–49.
4. Варзацька Л., Дворецька Л. Методика інтегрованого уроку мови. *Дивослово*. 2004. №3. С. 31–50.
5. Варзацька Л., Кратасюк Л. Інтерактивні методи навчання: лінгводидактичні засади. *Дивослово*. 2004. №11. С. 10–18.
6. Гайдаєнко І. Формування комунікативної компетентності на уроках української мови і літератури. *Педагогічні науки*. 2011. Вип. 59. С. 80-84.
7. Гін А. О. Прийоми педагогічної техніки: Вільний вибір. Відкритість. Діяльність. Зворотний зв'язок. Ідеальність: посібник для вчителів. Луганськ, 2004. 84 с.
8. Глянєнко К. Вдосконалення мовленнєвих навичок на уроках української мови. *Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди"*. *Педагогіка. Психологія. Філософія*. 2014. Вип. 33. С. 32–39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gvpdpu_2014_33_6
9. Глянєнко К. Розвиток комунікативних здібностей учнів на уроках української мови. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Сер. : *Педагогічні науки*. 2014. Вип. 132. С. 138-141.
10. Голокоз Н. Використання тестових технологій на уроках української мови для підвищення якості навчальних досягнень учнів. *Таврійський вісник освіти*. 2013. № 2. С. 38–41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2013_2_10
11. Голуб Н. Стимулювання учнів 5-7 класів до гармонійного діалогу на уроках української мови. *Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]*. Серія : *Філологічна*. 2012. Вип. 31. С. 125–128.
12. Горох Г. Дитячі поетичні тексти як основний дидактичний матеріал на уроках української мови. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2014. Вип. 17. С. 141–147.

- 13.Горошкіна О. М. Сучасний урок української мови: від планування до проведення. Харків : Основа, 2010. 111 с. (Б-ка журн. “Вивчаємо українську мову та літературу”; Вип. 5 (78)).
- 14.Грибан Г. В. Практикум з методики викладання мови: навч.-метод. посіб. 2-е вид. Київ : Кондор, 2010. 160 с.
- 15.Гудима Н. Лексикографічна робота на уроках української мови з вивчення запозиченої лексики. Педагогічна освіта: теорія і практика. 2015. Вип. 18. С. 137–143.
- 16.Державний стандарт базової і повної середньої освіти. *Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України*. 2004. 1-2. 64 с.
- 17.Дзьоба В. Використання ІКТ на уроках української мови і літератури в контексті проекту ВІДКРИТИЙ СВІТ. *Таврійський вісник освіти*. 2016. № 4. С.103–108.URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2016_4_22
- 18.Діденко Т. Організація роботи з обдарованими учнями на уроках української мови і літератури. *Рідна школа*. 2014. № 10. С. 25–31.
- 19.Дідук-Ступ'як Г. Інтерація різнотипових підходів і комунікативна компетенція на уроках української мови в основній школі. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філологічна*. 2013. Вип. 40. С. 197–200.
- 20.Дмитрієва І. Збагачення словникового запасу учнів спеціальної школи на уроках української мови. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2015. Вип. 10. С. 56–61.
- 21.Дороз В.Ф. Методика викладання української мови: навч. пос. Київ : Центр навч. літ-ри, 2008. 176 с.
- 22.Жулева Л. Упровадження інноваційних, інтерактивних методів і форм навчання на уроках української мови та літератури. *Педагогічні науки*. 2011. Вип. 60. С. 356–362.
- 23.Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Київ : Ленвіт, 2003. 261 с.
- 24.Караман С. О. Методика навчання української мови в гімназії Київ, 2000. С.78–99.

- 25.Кардаш Л. Лінгвістичні, психолого-педагогічні та лінгводидактичні засади розвитку зв'язного мовлення школярів на уроках української мови. *Молодий вчений*. 2017. № 5. С. 360–364.
- 26.Кілочок В. Використання ІКТ на уроках української мови й літератури та у виховній роботі класного керівника. *Таврійський вісник освіти*. 2016. № 4. С. 226–231. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2016_4_44
- 27.Кожуховська Л. Самоаналіз уроку як ефективний засіб формування у студентів-філологів фахових умінь. *Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди"*. 2012. Вип. 27. С. 131–135.
- 28.Козир М. Аргументація як інтелектуально-комунікативна діяльність учнів 5-7 класів на уроках української мови. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія*. 2014. Вип. 41. С. 42–46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_pp_2014_41_10
- 29.Козлова Л. Використання інформаційно-комунікативних технологій як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках української мови і літератури. *Таврійський вісник освіти*. 2015. № 4. С. 139–145. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2015_4_27
- 30.Копусь О. А. Дидактична стратегія як проект керованої діяльності підготовки майбутніх магістрів-філологів. *Наука і освіта*. № 1. 2011. С. 47–50.
- 31.Корнійко В. Гра як один із методів активного навчання на уроках української мови та літератури. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2012. № 11. С. 32–34.
- 32.Короткий термінологічний словник з інноваційних педагогічних технологій [Електронний ресурс]. Режим доступу: [www. URL: http://ualib.com.ua/br_6601.html](http://ualib.com.ua/br_6601.html)
- 33.Котух Н. Інтелектуальні ігри на уроках української мови. *Рідний край*. 2017. № 1. С. 65–69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Almpolt_2017_1_26
- 34.Криворученко С. Виховання учнів на уроках української мови та літератури засобами літературного краєзнавства. *Науковий вісник Миколаївського*

національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки. 2017. № 3. С. 224–230.

35. Кучеренко І. Дидактичні закономірності як засади проектування сучасного уроку української мови. *Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки*. 2013. Вип. 63. С. 132–138.
36. Кучеренко І. Мотиваційний компонент – важливий структурний складник сучасного уроку української мови. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету . Педагогічні науки*. 2013. № 2. С. 85–93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpbdpu_2013_2_16
37. Кучеренко І. Цілевизначення як основа проектування сучасного уроку української мови. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філологічна*. 2013. Вип. 40. С. 209–213.
38. Лещенко Л. Особливості роботи з текстом на уроках української мови за компетентнісним підходом. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Педагогічні науки*. 2016. № 1(1). С. 79–85. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvvnup_2016_1\(1\)_16](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvvnup_2016_1(1)_16)
39. Мандрик Н. До проблем сучасного уроку української мови. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. 2014. Вип. 8. С. 139–142.
40. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах / ред. М. І. Пентилюк. Київ, 2000. С. 59–66.
41. Методичний порадник: форми і методи навчання / Автор-укладач Б.О. Житник. Харків: Видавнича група «Основа», 2005. 128 с.
42. Мордовцева Н. Навчання учнів текстової діяльності на уроках української мови. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. 2013. Вип. 20. С. 150–154. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_016_2013_20_39
43. Нагрибельна І. Методика навчання лексики на уроках української мови. *Молодий вчений*. 2017. № 4. С. 402–405.
44. Національна доктрина розвитку освіти в Україні у XXI столітті. *Держава і освіта*. №29. 18 липня 2001р. С. 4–6.

45. Нікітіна А. В. Педагогічний дискурс учителя словесника : монографія. Київ : Ленвіт, 2013. 338 с.
46. Омельчук С. Проблемно-пошукове навчання морфології української мови. *Нова педагогічна думка*. 2012. № 3. С. 83–87.
47. Остапенко Н. М. Технологія сучасного уроку рідної мови : навч. посіб. / Наталя Миколаївна Остапенко, Тетяна Володимирівна Симоненко, Вікторія Миколаївна Руденко. Київ : Академія, 2011. 248 с.
48. Педагогічна майстерність : підручник / за ред. І. А. Зязюна. 3-тє вид., допов. і переробл. Київ : СПД Богданова А.М., 2008. 376 с.
49. Педагогічна практика в системі професійної підготовки вчителя української мови і літератури / ред. Г. І. Дідук. Тернопіль, 2007. 144 с.
50. Положення про практику студентів вищих педагогічних закладів України. Київ, 2000. 24 с.
51. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. Київ, 2002. 135 с.
52. Правова Н. Значення аудіювання на уроках української мови під час усного практичного курсу. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2012. № 24(2). С. 56–60. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2012_24\(2\)_10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2012_24(2)_10)
53. Практикум з методики навчання української мови / Колектив авторів за редакцією М. І. Пентиліук: С. О. Караман, О. В. Караман, О. М. Горошкіна, А. В. Нікітіна, І. В. Гайдаєнко, Т. Г. Окуневич, З. П. Бакум, Н. М. Дика. Київ, 2003. С. 268–302.
54. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Українська мова 5-12 класи. Київ. 2005. 176 с.
55. Роїк О. Розвиток та збагачення словникового запасу школярів у процесі їх ознайомлення з поняттями *синоніми* та *антоніми*. *Прикарпатський вісник НТШ. Серія Слово*. 2014. № 2. С. 22–33.
56. Семенів Н. Особливості використання електронного підручника на уроках української мови. *Проблеми сучасного підручника*. 2016. Вип. 16. С. 384–392. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psp_2016_16_36

- 57.Семенов О.М. Культура наукової української мови і літератури : навч. посіб. Київ : Академія, 2010. 216 с.
- 58.Сірант Н. П. Методичні рекомендації до проходження педагогічної практики : навчально-методичний посібник. Львів, 2013. 116 с.
- 59.Словник-довідник з української лінгводидактики : навч. посіб. / Кол. авторів за ред. М. І. Пентилюк. Київ : Ленвіт, 2015. 320 с.
- 60.Соснова М. Особливості застосування мультимедії на уроках української мови. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Сер. : Педагогічні науки.* 2014. Вип. 132. С. 151–154. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2014_132_40
- 61.Сукмановська С. Інтерактивні технології навчання – засіб активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках української мови під час вивчення лексикології. *Рідне слово в етнокультурному вимірі.* 2012. С. 478–481.
62. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.: метод. посібн. / Пометун О. І, Пироженко Л. В. За ред. О. І. Пометун. Київ, 2004. 192 с.
- 63.Тарабанова Я. Виховання національної свідомості учнів на уроках української мови засобами роботи над текстом. *Таврійський вісник освіти.* 2013. № 4. С. 185–191 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2013_4_34
- 64.Токаренко О. Використання міжпредметних зв'язків на уроках української мови та літератури в загальноосвітньому навчальному закладі художньо-естетичного профілю. *Естетика і етика педагогічної дії.* 2015. Вип. 11. С. 72–81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eepd_2015_11_9
- 65.Цінько С. Роль ТЗН і комп'ютерних технологій у розвитку професійно-творчого потенціалу майбутніх учителів-словесників. *Українська мова і література.* 2005. №1. С. 40–42.
- 66.Шелехова Г. Формування мовної особистості як умова мовленнєвого розвитку учнів основної школи на уроках української мови. *Рідне слово в етнокультурному вимірі.* 2013. С. 543–552.
- 67.Шубак Г. Використання організаційних форм навчальної діяльності учнів на уроках української мови у класах з малою наповненістю учнів. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsev_2012_2012_70

68. Ясак Т. Активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів 9 класу на уроках української мови засобами інформаційно-комунікаційних технологій. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія.* 2010. №2. С.43–47. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Potip_2010_2_11

Інформаційні ресурси

http://osvita.ua/school/lessons_summary/mova/

<http://subject.com.ua/lesson/mova/>

<http://gorodenok.com/конспекти-уроків/>

<https://www.schoollife.org.ua/usi-uroky-ukrajinskoji-movy-ta-literatury/>

http://filologinya2010.blogspot.com/p/blog-page_55.html

http://www.parta.com.ua/ukr/books/ukr_mova/

<https://academia.in.ua/?q=content/шкільні-підручники-з-української-мови>

http://nico-ukr.at.ua/news/kalendarni_plani/1-0-3

Викладач: кандидат філологічних наук, доцент *Грещук Валентина Василівна*